AT FORT
ATELIER EUROPEAN FORTRESSES

INTERREG IVC
INNOVATION & ENVIRONMENT
REGIONS OF EUROPE SHARING SOLUTIONS

NIEUWSBRIEF

MIDTERM NIEUWS

Het project AT FORT is een INTERREG IVC project en heeft als doel om in Europees verband kennis over behoud en ontwikkeling van vestingwerken en verdedigingslinies te verzamelen en uit te wisselen. Dit gebeurt onder het voor Nederland bekende motto 'Behoud door ontwikkeling' dat door Europa voor dit project geadopteerd is. In 2012 en 2013 organiseerden de elf partners elf bijeenkomsten, elk met een specifiek onderwerp en vallend onder een van de drie AT FORT thema's..

De drie belangrijkste thema's van het AT FORT project zijn:

- Multifunctioneel hergebruik
- Omgaan met randvoorwaarden
- Managementmodellen

In deze nieuwsbrief presenteren de meest opvallende resultaten die uit de elf bijeenkomsten kwamen.

Peter Ros, projectmanager van het AT FORT project: "We startten dit project omdat binnen heel Europa forten met vergelijkbare problemen kampen. Door een intensievere samenwerking kunnen we veel van elkaar leren. We hebben de top 10 van belangrijke organisaties die binnen de EU met forten werken gevraagd. Het project loopt op schema en er is al veel kennis uitgewisseld in het belang van hergebruik van forten. De tien partners organiseerden ieder bijeenkomsten in hun eigen land voor belangrijke stakeholders in hun land. Per land kwam daar een zelfanalyse uit. Deze analyses zijn in oktober 2012 in Italië besproken. In 2012 en 2013 zijn de elf internationale expertbijeenkomsten gehouden, inclusief de midterm bijeenkomst in Frankrijk. Ik ben erg tevreden met de resultaten en voortgang van het project en kijk uit naar de derde en vierde fase van het project. Dan komt er een implementatieplan en een lijst met aanbevelingen voor beleid".

Midterm persconferentie

DE ATELIERS

Suomenlinna, Finland, november 2012, Conserveren en restaureren

De eerste bijeenkomst van het project AT FORT was gericht op de beginselen voor hergebruik, toegepaste conserveringstheorieën en gebruikte conserveringsmethodes. Gedurende twee dagen konden de deelnemers zich oriënteren op managementpraktijken van het Suomenlinna-Zeefort in Helsinki, aan de hand van locatiebezoeken en presentaties. Presentaties van casestudy's en voorbeelden van de partnerforten versterkten de kennisuitwisseling. Intensieve themadiscussies in teams en met de hele groep resulteerden in gezamenlijke conclusies.

Een van de besproken elementen is: Elk fort en elke locatie heeft z'n eigen context. De concepten authenticiteit en omkeerbaarheid hebben specifieke kaders in forten. Omkeerbaarheid als methode is van belang op de juiste plaatsen, maar is over het algemeen niet kenmerkend voor de stevige gebouwen die forten zijn. Een van de ruimere aspecten van authenticiteit binnen een vestingwerk is dat álle waarden bepalend zijn voor de culturele betekenis. Politieke of historische gebeurtenissen kunnen zeer zeker ook van invloed zijn als het gaat om erfgoedwaarde.

Groepsdiscussies over restauratie

Komárom, Hongarije, 25-26 februari 2013 Management, toegankelijkheid en veiligheid

Komárom, Hongarije, organiseerde drie bijeenkomsten. De eerste ging over managementmodellen. De partners en experts kwamen tot de conclusie dat er niet een model perfect is. De keuze van het model is afhankelijk

NIEUWSBRIEF

van de situatie van het fort. Er zijn wel principes te volgen die helpen een goed model te kiezen:

- Neem de identiteit van het fort mee, zowel van het verleden als het heden.
- Kies voor duidelijk eigenaarschap met beslissend gezag
- Duidelijke verantwoordelijkheden zijn van belang, zowel op organisatorisch als op personeelsvlak
- Toekomstbeeld moet helder zijn
- Definieer de gebruiksdoelen duidelijk
- Maak een gebruiksplan en een kosten-baten analyse voor een haalbaarheidonderzoek, kijk vooral ook naar duurzaamheid.

Groepsdiscussies over toegankelijkheid

De toegankelijkheid- en veiligheidworkshop was gericht op:

1. Toegankelijkheid van het fort, zowel er naartoe als er binnen.
2. aankomst: transport, parkeren, bewegwijzering, fysieke toegankelijkheid van het fort ook voor gehandicapten, wat kan en moet er aangepast worden? EU and nationale wetgeving.
3. Veiligheid, verantwoordelijkheden en oplossingen.

Een selectie van de ideeën van de brainstorm sessies, presentaties en workshops:

- Een historische locatie– zoals bijvoorbeeld Zeefort Suomenlinna – kan niet altijd voor 100 % toegankelijk gemaakt worden. Accepteer dit.
- In Suomenlinna is een routekaart voor mensen in een rolstoel gemaakt.
- Let niet alleen op fysieke toegankelijkheid, maar ook op visuele verbindingen tussen objecten.
- Sluit onveilige plekken af voor het publiek (Komaron).
- Geef een korting of andere compensatie voor gehandicapten die niet het gehele fort kunnen bezoeken.
- Wanneer nodig kies voor een andere ingang van het fort, veiligheid staat voorop. (Nieuwe Hollandse Waterlinie).

Komárom, Hungarije, 27 februari 2013
Unesco-nominantie

Twee projectpartners van AT FORT hebben al een UNESCO Wereld Erfgoed status, anderen staan op de lijst voor nominatie. Experts op het gebied van het voorbereiden van een Wereld Erfgoed status en leden van ICOMOS, ICOFORT en het UNESCO WH Comité gaven workshops.

Een aantal van de vele adviezen voor een succesvolle nominatie zijn:

- Wanneer er binnen een land meer partijen met Wereld Erfgoed bezig zijn, kies dan voor een gezamenlijk beleid. Het is beter samen in een nominatiedossier opgenomen te worden dan apart.
- Kies ook voor een passende gezamenlijke managementstructuur.
- De outstanding Universal values moeten zo eenvoudig mogelijk opgesteld worden. Less is more!
- Maak gebruik van goede kaarten met duidelijke en korte aanwijzingen.
- Zorg voor een goede, duidelijke presentatie van het nominatiedossier. Weinig mensen lezen het document in detail.

Venetië Italy / Slovenië, 18-19 maart 2013
Multifunctioneel hergebruik

Uitzichtspunt en gedenkmonument

De bijeenkomst van Venetië en Nova Gorica heeft tenminste twee doelen bereikt:

1. Deelname van de partners zorgde voor extra bevestiging van het belang van de ontwikkeling van Forte Marghera richting de regionale een lokale autoriteiten. Forte Marghera kan een multifunctionele functie krijgen. o.a als groene toegangspoort naar de lagune van Venetië en als

sociale, culturele en groene plek voor het stedelijk gebied van Mestre.
2. Het plan werd gepresenteerd om Forte Marghera in te richten als toekomstig internationaal, interdisciplinair centrum voor onderzoek en educatie op het gebied van fortenerfgoed. Ook dient het als plek waar de resultaten van AT FORT verzameld en verspreid kunnen worden, ook in de toekomst.

Paola, Malta, 22-23 april 2013
Multifunctioneel gebruik

De workshops op Malta waren gericht op adaptief hergebruik.
Enkele belangrijke conclusies waren:

- Uit het eerdere URBACT REPAIR project, blijkt dat multi-functionaliteit de meest duurzame oplossing biedt voor behoud en herontwikkeling van forten. Het ´triple helix´ model is als een goede optie genoemd.
- Combineer, bv een romantische ruïne en een open park, als een recreatieve plek.
- De archeologie van de gebouwen kan gebruikt worden voor onderzoek, interpretatie en behoud van forten.
- Een grote kapitale investering is geen garantie voor een succesvolle planning, restauratie of hergebruik van een project.

Rondleiding, voormalige gevangenis Paola

Kaunas, Litouwen, 21-22 mei 2013
Financiering

In deze workshop gaf de partner uit Kaunas presentaties over het fortensysteem van Kaunas. Partners gaven tips en ideeën voor de herontwikkeling. Een aantal van deze ideeën zijn:

- Fort Monostor Komaron: wees proactief en niet alleen creatief
- Medway: reken niet enkel op een groep vrijwilligers, maar zorg voor een goede overkoepelende strategie en steun van professioneel personeel.
- Toestaan van bruiloften op je fort is niet alleen financieel goed, maar geeft ook een goede pr.
- Nieuwe Hollandse Waterlinie: betrek de lokale bevolking en omwonenden
- Betrek de vier universiteiten, als het zesde fort van Kaunas belangrijk moet zijn voor educatie.
- Laat de overheid de Infrastructuur regelen.
- Organiseer ambitie, vind de juiste partners uit diverse interessegebieden.

Workshop op Fort VI. Kaunas

Besançon, Frankrijk - 10-12 2013, iuni
Midterm event Landscaping, Maintenance, Spatial Planning

De Midterm event is georganiseerd door Besançon, Frankrijk. Er werd gezocht naar een oplossing voor het versterken van de connecties tussen de stad en de fortificaties. Hoe kunnen het stedelijke gebied en de forten elkaar zowel visueel als fysiek versterken? En hoe kan begroeiing daar aanbijdragen?

Workshop Frankrijk

Citadel of Spandau, Duitsland - 26-27 augustus 2013
Communicatie en marketing, branding

Citadel Spandau organiseerde een bijeenkomst over communicatie, marketing en branding. Andrea Andrea Theissen: ‘er zijn goede voorbeelden gepresenteerd,

maar ook hebben we gebruik gemaakt van de expertise van onze partners door ze verschillende vraagstellingen voor te leggen.

Zoals hoe kunnen we omgaan met zichtbaarheid en bereikbaarheid vanaf het metrostation en vanaf de parkeerplaats? Een aantal van de voorstellen van de partners:
1. Zorg voor grotere bewegwijzering en zorg voor een andere huisstijl dan die van de vele advertenties.
2. Kap de vegetatie zodat het fort vanaf de weg beter zichtbaar is.
3. De bestrating is voor mensen in een rolstoel lastig. Kijk of een strook aangepast kan worden.

Hebben de partners tips voor de Infrastructuur op het fort en veiligheid?
voorstellen van de partners:
1. Investeer in een wandelroute rond het fort
2. Creëer plekjes op het fortterrein om even te zitten met een mooi uitzicht op het fort.
3. Investeer in een goed veiligheidsplan waarbij bezoekers ook de functie en ontwerp van het fort leren begrijpen.
4. Pas op dat informatiebordjes uitzichtpunten niet belemmeren.

Citadel Spandau wil een toeristisch concept voor de haven ontwikkelen.
Voorstellen van de partners:
Pas de omgeving van de haven zo aan dat de bezoeker zich er prettig voelt. Zorg voor een comfortabele sfeer door beter meubilair, verlichting en schoon water, een café met warme en koude dranken en cakes.
Boottochtjes vanuit de haven geven ook toegevoegde waarde.

Bezoek aan de Citadel Spandau

Medway Council, United Kingdom, 16-17 september 2013. Werken met vrijwilligers en andere alternatieve werkvormen

Tijdens deze bijeenkomst waren er meerdere presentaties over verschillende typen alternatieve arbeid voor het onderhoud en beheer van forten. De meeste partners gebruiken een mix van publieke diensten (bijvoorbeeld het leger in Medway en Besançon), werkverschaffingsprojecten, verschillende vormen van gemeenschappelijke inzet, vrijwilligers, mensen met een beperking, gevangenen, studenten en scholieren.

Bezoek aan Fort Amherst, Medway

Een van de leerpunten van deze bijeenkomst was dat de partners heel verschillend omgaan met alternatieve arbeid. Ervaringen van het Verenigd Koninkrijk en Nederland – waar vrijwilligerswerk erg veel voorkomt- kan niet zo makkelijk vertaald worden naar andere Europese landen. In Litouwen en Hongarije bijvoorbeeld, is vrijwilligers werk niet geïntegreerd in de samenleving/de cultuur. Daarom zijn vrijwilligers daar nog schaars. In andere landen, bijvoorbeeld Finland en Duitsland kan de regelgeving en veiligheid vrijwilligerswerk belemmeren.
In de bijeenkomst is een ruwe onderverdeling gemaakt in vrijwilligers en niet-vrijwilligers. Vrijwilligers zijn intern gemotiveerd. Zij doen het werk omdat ze van cultureel erfgoed houden of van de locatie. De niet –vrijwilligers, uit werkgelegenheidsprojecten en gevangen bijvoorbeeld zijn extern gemotiveerd. Daardoor is het soms moeilijk de juiste kwaliteit van werk te verkrijgen. De partners zijn het er over eens dat het werk niet-vrijwilligers in de gelegenheid stelt kennis te maken met cultureel erfgoed dat kan ze gemotiveerd maken. Ook geeft het hen trots om waardevol werk te kunnen verrichten en het geeft werkervaring.

Fortengordel Antwerpen, België, 14-15 oktober 2013 Managementmodellen

De stad en provincie Antwerpen organiseerde een bijeenkomst over managementmodellen en een persconferentie. Er zijn verschillende forten met verschillende managementmodellen bezocht. Van ieder type managementmodel is een voorbeeld laten zien:publiek, publiek-privaat, privaat-commercieel en privaat niet commercieel. Zij hebben allen hun voordelen en nadelen. Duidelijk werd dat vooral private niet commerciële eigenaren erg betrokken kunnen zijn bij hun fort. Geld verdienen heeft niet altijd de hoogste prioriteit. Zij willen graag een fort restaureren en het publiek kennis laten maken. De partners kwamen tot de

conclusie dat met de afname van publiek geld, het publiek-private model steeds belangrijker gaat worden. Suomenlinna, partner uit Finland is al verder met de ontwikkeling van hergebruik van het zeefort, zij zijn gestart met een lange termijn managementplan. Het zeefort heeft een UNESCO-status. UNESCO geeft richtlijnen en voorbeelden voor managementplannen. Suomenlinna gebruikt deze UNESCO richtlijnen om aangesloten te blijven bij UNESCO en haar richtlijnen voor behoud van Wereld Erfgoed.

Het ATFORT team in Antwerpen

Nieuwe Hollandse Waterlinie, Nederland, 11-13 november 2013
Duurzaamheid en UNESCO

Bezoek aan Fort Bakkerskil

Tijdens de expertbijeenkomst in Nederland, kregen de deelnemers verschillende voorbeelden te zien van duurzaam hergebruik in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De partners deelden ervaringen over forten en duurzaamheid. Bijvoorbeeld hoe kun je militair erfgoed behoude en een nieuwe functie geven, ook met zo min mogelijk energieverbruik? Experts uit Indonesië – eigenaren van voormalig Nederlandse forten uit de koloniale tijd- sloten de gehele bijeenkomst aan.

Door gebrek aan bronnen als elektriciteit, water en gas zijn forten veelal verlaten en verwaarloosd. Invoer van nieuwe energie-oplossingen zijn essentieel voor het geven van een herbestemming aan een fort.
Marco Acri, Universiteit van Nova Gorica gaf aan dat de ‘zwaktes’ van forten ingezet moeten worden als sterke punten. Een aantal voorbeelden zijn:

- De meeste forten hebben eenvoudig metselwerk, eenvoudige deuren en ramen. Hierdoor zijn aanpassingen voor het opwekken van duurzame energie makkelijker te maken.
- Vaak hebben forten nog schootsvelden of verboden kringen, hierdoor ligt een fort vaak in een open en groen landschap.
- Nieuwe technologieën zoals zonnepanelen zijn eenvoudig aan te brengen op een fort en ook ze zijn ook eenvoudig weer te verwijderen. Wel hebben zonnepanelen een effect op het visuele beeld van een fort.
- Biomassa is vaak vlakbij een fort, omdat forten vaak in een groen landschap liggen.
- Forten hebben vaak veel ruimte voor opslag van bijvoorbeeld biomassa.

Een bijzonder project in de Nieuwe Hollandse Waterlinie is het gebruik van de Waterlinie voor duurzaam watermanagement. Sander Booms van de gemeente Culemborg vertelde hierover. In het project is 100.000m ^{3} waterberging en 70 ha natuur voor de EHS gepland. Daarnaast is het Waterlinielandschap zichtbaar gemaakt.

NIEUWSBRIEF

Planning ATFORT project

Fase 1
Apr 2012 - okt 2012: iedere partner maakt een zelf analyse. Dit rapport geeft de huidige situatie aan, de vragen die er liggen en input voor good practises van het eigen project.
Okt 2012: Good Practices Engineering Workshop in Venetië.

Fase 2
Nov 2012 - okt 2013: Ateliers (een per partner) en Good Practice Transfer bezoeken:
Nov 2013: Integration Seminar Paola, Malta
April 2013: Midterm evenement in Frankrijk, met politici.

Fase 3:
Nov 2013 - Juni 2014: maken van een implementatieplan
Juni 2014: interregionale bijeenkomst in Komarom, Hungarije

Fase 4:
Jul 2014 - Okt 2014: maken van aanbevelingen
Okt 2014: Presentatie van resultaten bij final event

Het project heeft een looptijd van drie jaar en wordt voor het Nederlandse deel gefinancierd met bijdragen van deprovincies Noord-Holland, Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant en van het Projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie. Het projectbureau Nieuwe Hollandse Waterlinie (in formele zin: Dienst Landelijk Gebied) initieert dit project en is lead partner.

Partners
Het AT FORT samenwerkingsverband bestaat uit elf partners, zeven uit ‘oude’ en vier uit ‘nieuwe’ Europese lidstaten. De partners zijn locale en regionale overheden, openbare instellingen en kennisinstituten. Alle hebben ruime ervaring op het gebied van ontwikkeling en beheer van militair erfgoed.
Meer informatie: www.atfort.eu

"The Interregional Cooperation Programme INTERREG IVC, financed by the European Union’s Regional Development Fund, helps Regions of Europe work together to share experience and good practice in the areas of innovation, the knowledge economy, the environment and risk prevention. EUR 302 million is available for project funding but, more than that, a wealth of knowledge and potential solutions are also on hand for regional policy-makers."